

Antikvarisk konsekvensbeskrivning avseende granskningshandling för ny detaljplan för (del av) Sånglärkan 1 i Lärkstaden, Stockholm

Bakgrund

Fastighetsägaren planerar för en omfattande upprustning och ombyggnad av två av de före detta bostadshusen inom fastigheten. Det ena huset (Sköldungagatan 4) ska byggas om till hotell och det andra huset (Sköldungagatan 6) ska anpassas till ett skraddarsytt kontor för fastighetsägarens egen verksamhet.¹ Inför ombyggnaden av de båda husen har ny detaljplan, med ändrad användning, tagits fram. Arbetet med den nya detaljplanen har pågått under 2019 och undertecknad har från och med augusti samma år medverkat som kulturhistorisk specialist och rådgivare i detta arbete. Till den samrådshandling som ställdes ut under hösten upprättade undertecknad en antikvarisk konsekvensbeskrivning som ingick i utställningsmaterialet.

Om denna handling

Denna konsekvensbeskrivning omfattar granskningshandlingen för den ny detaljplanen, efter att den bearbetats efter samrådet. Konsekvensbeskrivningen beskriver hur detaljplanen, liksom de ombyggnadsritningar som den grundar sig på, kommer att påverka fastighetens och stadsdelens kulturvärden, vilken inverkan den skulle få på riksintressets värdekärna samt hur ombyggnaden skulle leva upp till förvanskingsförbudet och kraven på anpassat underhåll och varsamhet och i plan- och bygglagen.

Författningsskydd

Enligt Riksantikvarieämbetets "Fornsök" finns inga registrerade fornlämningar inom fastigheten.

Stadsdelen Lärkstaden är utpekad som en av värdekärnorna i riksintresset Stockholm med Djurgården [AB115]. I Riksantikvarieämbetets beslutstext för riksintresset lyfts Lärkstaden bokstavligen fram som ett av exemplen för uttrycket "1900-talets stadsbyggande och bebyggelseutveckling". Ytterligare särdrag som framhålls i motivtexten för riksintresset är "de tydligt avläsbara 'årsringarna' i stadsväxten", "stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåts höja sig över mängden" och "byggnader och miljöer

¹ Det tredje före detta bostadshuset inom fastigheten byggdes om till hotell för snart tio år sedan och fungerar idag för den verksamheten.

med anknytning till konstnärliga verk och historiska personer”, särdrag som alla passar väl in på Lärkstaden.

I boken ”Alla tiders Stockholm”, (Stockholmia förlag, 2014) utvecklas och fördjupas beskrivningen av karaktären och kulturvärdena hos bebyggelsemiljöerna inom riksintresset. Där beskriver Stockholms stadsmuseum, vars medarbetare författat texten, Lärkstaden enligt följande:

”Lärkstaden är ett välbevarat exempel på det tidiga 1900-talets stads- och bostadsbyggande i dess mer exklusiva utformning. Området kom att bli ett av stadens första där bergig topografi vändes till positiva värden i stadsbyggandet. I kontrast till hög-exploaterade stadsdelar med rätvinkliga stadsplaner på avjämnad mark skapades i Lärkstaden ett avskilt område med terränganpassad och oregelbunden plan samt artikulerade blickpunkter. Bebyggelsen är småskalig och intim, särskilt i områdets norra del där man för första gången i Stockholm prövade en ny typ av villastad med sammanbyggda enfamiljshus. Miljön utmärks av variationsrikedom, inte minst genom arkitekturens olika stilhistoriska uttryck i nationalromantisk anda samt en förkärlek till det hantverksmässigt bearbetade materialet. Av stor betydelse för områdets karaktär är likaså husens planterade förgårdar och gårdar.” (s. 169)

Karaktären hos de enskilda byggnaderna i Lärkstaden beskriver stadsmuseet som:

”Husen uppfördes från 1909 och under de närmast följande åren. Merparten av dem var avsedda som enfamiljshus med plats för en mindre bostad för tjänstefolk. Till förmån för det praktiska var planlösningarna ofta oregelbundna, vilket visade sig som livgivande inslag i exteriören i form av dörr- och fönsteröppningar i asymmetriska placeringar.” (s. 169 och 171)

I de gällande detaljplanerna för de båda aktuella byggnaderna (PI 3917A fastställd 1952, PI 6908 fastställd 1968 och PI 7575A fastställd 1980) saknas såväl skydds- som varsamhetsbestämmelser.

Bebyggelsen inom fastigheten är dels blåklassad, dels grönklassad, enligt Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering. Det innebär att Stockholms stads kulturmiljöexpertis bedömt att delar av fastigheten (Sköldungagatan 4) besitter synnerligen höga kulturvärden och att resterande delar av fastigheten bedömts vara särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

Baserat på ovanstående skydd och klassificering bedömer undertecknad att plan- och bygglagens förbud mot förvanskning och kraven på anpassat underhåll och på varsamhet enligt PBL 8:13, 8:14 och 8:17 är tillämpliga för de båda byggnaderna och deras respektive omgivande mark. Nedan återges (delar av) dessa lagparagrafer:

Förbud mot förvanskning (Kap 8:13)

"En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas."

(...)

Första stycket ska tillämpas också på

2. tomter i de avseenden som omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser,

Krav på underhåll (Kap 8:14)

"Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt."

Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras."

Krav på varsamhet (Kap 8:17)

"Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden."

Förutsättningar för konsekvensbeskrivningen

Som kunskapsunderlag för konsekvensbeskrivningen ligger den antikvarisk förundersökning som Wilund Arkitekter & Antikvarier AB upprättat 2018, källmaterial om fastigheterna som finns på webbsidan Digitala stadsmuseet, boken "Alla tiders Stockholm", inventeringsfotografier som tillhandahållits av fastighetsägarens projektledare och underteknads platsbesök vid ett par tillfällen under hösten 2019.

Underlag för konsekvensbeskrivningen

Detaljplanen i granskningsversion, daterad 2020-01-13, med underliggande ritnings- och illustrationsunderlag framtaget av 3dO Arkitekter AB.

Kort om byggnaderna och deras nuvarande utseende

Huset på Sköldungagatan 4, gavelbyggnaden i huslängan, uppfördes nästan direkt efter att stadsplanen antagits, medan huset på Sköldungagatan 6 uppfördes ett par år senare. Båda byggnaderna är, var och en, karaktäristiska representanter för den homogena och samtidigt variationsrika bebyggelsen i stadsdelen, uppförd inom ett tidsspänn om endast tio år. Båda husen uppvisar den byggt tekniskt gedigna och nationalromantiska tegelarkitektur som var förebildlig under åren runt decennieskiftet 1910 och båda husen uppfördes som enfamiljshus, men liksom

i de flesta hus i grannkvarteren innehöll husen redan från början flera bostäder, dock kopplade till samma familjekonstellation.

Båda byggnaderna har genom åren genomgått mer eller mindre varsamma förändringar. Nr 4 har framför allt förändrats interiört, medan de interiöra förändringarna i Nr 6 även påverkat exteriören. I Nr 4 begränsas de exteriöra förändringarna till att spröjsningen av flera fönster på de nedre våningsplanen tagits bort och att den tidigare (rimligtvis) bevuxna innergården hårdgjorts. I Nr 6 är de exteriöra förändringarna mer omfattande. Där har gatufasadens fönstersättning stuvats om i samband med att de båda ursprungliga trapphusen rev under tidigt 1970-tal, källarfönstren har satts igen, frontespis har försetts med ett oproportionerligt stort fönster och taklandskapet har försetts med ett band av takfönster. Mot gården har samtliga fönster bytts ut, en av de ursprungliga utgångarna mot gården har byggts bort, medan den andra har försetts med ett glasat uterum och taklandskapet har försett med ett band av takfönster på samma sätt som mot gatan.

Interiörerna består i huvudsak av den typ av vitmålade och ganska kraftigt ombyggda rum som ofta återfinns i före detta bostäder som kontoriserats runt om i landet. Trots det finns det i flera utrymmen bevarade fasta snickerier, takstuckaturer och parkettgolv. I båda byggnaderna finns även bevarade eldstäder, dock endast en öppens spis i respektive byggnad. I Nr 4 finns två sällskapsutrymmen, vars interiör och ytskikt är osedvanligt välbevarade. Det handlar om bostadsdelen stora sällskapsrum/bibliotek, med öppen spis och huvudtrappans fortsättning som en intertrappa upp till de före detta sovrummen och biljardrummet under taknocken. I denna byggnad är även huvudentrén med tillhörande trapphus relativt välbevarad, medan såväl huvudtrapphus som sekundärtrapphus i Nr 6 är rivna.

De båda byggnaderna är idag sammankopplade via passager genom brandmurarna på alla våningsplan utom i källaren. Passagerna tillkom vid en ombyggnad i början av 1990-talet.

Sammanfattningsvis är exteriörerna hos de båda byggnaderna, trots förändringar, relativt välbevarade, medan de interiört är förhållandevis förändrade. Det sistnämnda gäller framför allt för Nr. 6, där endast ett fåtal av de ursprungliga rummen fortfarande är utläsbara och där endast en begränsad mängd fast inredning finns kvar. I Nr. 4 är den ursprungliga planlösningsdispositionen bättre bevarad och det finns en större mängd fast inredning och vissa utsmyckningar kvar. I denna byggnad finns också de båda mycket välbevarade rumskompositionerna, i form av biblioteket/sällskapsrummet, med tillhörande intertrappa, och biljardrummet.

För mer information om historik och nulägesbeskrivning, hänvisas till den antikvariska förundersökning som upprättats av Wilund Arkitekter & Antikvarier AB och de relationsritningar som upprättats av 3dO Arkitekter AB.

Bebbyggelsens kulturvärden

De båda byggnaderna, med tillhörande trädgårdar besitter höga kulturvärden, framför allt genom deras roll som en del av helheten Lärkstaden. Utifrån detta perspektiv har byggnaderna mycket höga stadbyggnadshistoriska, arkitekturhistoriska och arkitektoniska värden. En viktig komponent i detta sammanhang är byggnadernas innergårdar, trots att de idag är i viss mån förvanskade. Interiört har byggnaderna, trots att flera utrymmen genomgått ombyggnader och förändringar som med dagens mått mäts betraktas som ovarsamma och förvanskade, fortfarande arkitektoniska och arkitekturhistoriska värden och kvaliteter. I byggnaderna finns också teknikhistoriska värden, i form av byggt tekniska och installationstekniska innovationer från uppförandetiden, framför allt gäller det i Nr 4, med tanke på att byggherren var en av samtidens mest anlidade installationskonsulter i Stockholm.

Ändringarnas omfattning och karaktär

Utöver att ombyggnadsprojektet innebär att byggnaderna får en delvis annan användning, innebär det att de båda byggnaderna återigen delas upp i två fristående byggnadsobjekt, som därefter kommer att behandlas utifrån sina respektive förutsättningar och tänkta funktioner.

Exteriöra ändringar på Sköldungagatan 4 innebär att:

- Innergården grävs upp för att ge plats åt ett underjordiskt teknikrum. Därefter återställs innergården, men med en ca 0,4 meter lägre marknivå, detta för att tillskapa en tillgänglig entré vid den ursprungliga entrén från innergården.
- Innergården förses med ett icke vinterbonat orangeri/drivhus som placeras utmed muren mot grannhuset Nr 2 och att innergården i övrigt förses med gröna planteringar.
- Plintarna ovanför den murade gatuportalen, med infart till innergården, förses med belysningslyktor så som redovisas på 1909 års nybyggnadsritningar. (Att döma av tidiga fotografier på kvarteret, tycks några lyktor aldrig ha satts upp när huset uppfördes.)
- Den ursprungliga smidesgrinden i den murade gatuportalen tas bort och ersätts med en nytillverkad smidesgrind, vars gestaltning är en annan än hos den ursprungliga.
- De fönster på gatufasaden som idag är ospröjsade, förses med träspröjs på samma sätt fönstren illustreras på 1909 års nybyggnadsritning.

- En ny avluftning från tillkommande våtutrymmen placeras ungefär mitt på gatufasadens övre takfall.
- På gavelfasaden tas bröstningen bort på två av entréplanets fönster, fönstren demonteras och ersätts av nytillverkade trädörrar, vars överdel förses med av spröjsad glasning. Exteriören kompletteras med två granittrappor och invändigt anpassas de befintliga väggsnickerierna till de nya förutsättningarna.
- På gavelfasaden återupptas en (troligen) igensatt muröppning på entréplanet och öppningen förses med ett spröjsat fönster.
- På gavelfasaden återupptas även en igensatt dörröppning en trappa upp, med utgång till den långa balkongen. Öppningen förses med en nytillverkad trädörr med spröjsad glasning.
- På gårdsfasaden tas bröstningen bort på ett av entréplanets fönster, fönstret demonteras och ersätts av en nytillverkad trädörr, vars överdel förses med spröjsad glasning. Exteriören kompletteras med en granittrappa.
- På gårdsfasaden byggs de båda ljusnertagen till källarplanet om, genom att de sänks och utformas på ett sätt som bättre överensstämmer med det ursprungliga utförandet. (Ljusnertagen har någon gång i historien byggts om.)
- På gårdsfasaden ersätts en ursprunglig muröppning för ett bredare fönster med två mindre muröppningar för två fönster. Det befintliga fönstret demonteras och två fönster med träspröjs nytillverkas. Det innebär att ytterväggskonstruktionen måste ändras och att fasadteglet måste muras om.
- På gårdsfasaden kommer en befintlig, sekundärt tillkommen träport, i ett läge där det ursprungligen inte fanns någon port, att tas bort för gott. Det innanför varande dörr- och glaspartiet som dels ger ljus ner i källartrappan, dels leder in till huvudtrapphusets gårdsingång, tas bort och ersätts av ett nytt, mera uppglasat dörrparti.
- På gårdsfasadens övre taklandskap försvinner ett takfönster och ett befintligt takfönster flyttas i sidled. I samma område två nya skorstenar och en befintlig, tredje skorsten får ett nytt läge.

Interiöra ändringar på Sköldungagatan 4 innebär att:

- Den för Lärkstaden så karaktäristiska interiöra dispositionen för stadsdelens enfamiljshus kvarstår, det vill säga att gemensamhetsutrymmen och sällskapsrum återfinns i de nedre våningsplanen, medan sovrum och badrum placeras på de övre våningsplanen samt att källarplanet inreds med service- och förvaringsutrymmen.
- Det ursprungliga/befintliga trapphuset bibehålls, men genomgår vissa förändringar. Golvnivån och antalet trappsteg mot innergården byggs om

för att trapphuset ska bli tillgängligt, det förlängs upp till vindsplanet och dörröppningar och passager till angränsande rum breddas/förändras för att passa bättre till husets och verksamhetens arkitektoniska grammatik.

- Den befintliga hissen, tillkommen på 1940-talet rivs, och en ny hiss och ett nytt sekundärtrapphus placeras i det ungefärliga läget för det ursprungliga sekundärtrapphuset, det vill säga mot brandmuren mot Nr. 6.
- Ett stort antal väggar, framför allt sekundära men även några ursprungliga rivs och nya väggar tillkommer. Även ett flertal våtutrymmen tillkommer. Installationerna till dessa våtutrymmen och för ventilationen byggs in i vertikala schakt som integreras med väggarna.
- De två välbevarade utrymmena, sällskapsrummet/biblioteket två trappor upp och biblioteket 4 trappor upp, kommer att bevaras intakta, medan övriga större sällskapsrum som idag är mer eller mindre förvanskade kommer att förändras och/eller delas upp i mindre enheter.
- Hela interiören, förutom de två välbevarade utrymmena (se ovan), kommer att föras med ny inredning och nya ytskikt, där den ursprungliga karaktären kommer att fungera som inspirationskälla. I de utrymmen som ursprunglig fast inredning och utsmyckning finns bevarad, kommer denna att bibehållas synlig, demonteras eller skyddas bakom den nya inredningen.

Exteriöra ändringar på Sköldungagatan 6 innebär att:

- Marknivån på innergården sänks framför nya dörrar (se vidare nedan) för att tillskapa möjlighet att få access till innergården från källarplanet.
- Den befintliga, inglasade och vinterbonade byggnaden på innergården byggs om och föras med sadeltak.
- Delar av innergården kommer även fortsättningsvis av vara försedd med gröna planteringar.
- Det sekundärt tillkomna fönstret i gatufasadens frontespis, byts ut mot ett nytt, spröjsat fönster.
- De ursprungliga, igensatta källarfönstren på gatufasaden tas upp igen och föras med nya träfönster.
- En ny avluftning från tillkommande våtutrymmen placeras på gatufasadens övre takfall, nära brandmuren mot Nr 4.
- På innergården återupptas en fristående igensatt källarfönsteröppning och föras med ett spröjsat träfönster.
- På innergården återupptas tre sammankopplade igensatta källarfönster. Öppningarna förstoras neråt och föras med nytillverkade pardörrar av trä, med spröjsad glasning.
- På gårdsfasadens övre taklandskap tillkommer en ny avluftning från tillkommande våtutrymmen. Avluftningen placeras nära frontespisen.

Interiöra ändringar på Sköldungagatan 6 innebär att:

- Den för Lärkstaden så karaktäristiska interiöra dispositionen för stadsdelens enfamiljshus kommer till viss del att kvarstå genom att våningsplanet en trappa upp iordningställs för gemensamhetsutrymmen och sällskapsrum, medan våningsplanen högre upp iordningställs till mer privata arbetsrum och mötesrum. Entréplanet, som är delvis försänkt under markplan, inreds med service- och förvaringsutrymmen.
- Det befintliga trapphuset, tillkommet på 1970-talet bibehålls, men bjälklaget direkt innanför gatuentrén tas bort så att det bildas en för det tidiga 1900-talet karaktäristisk förstuga med högt i tak.
- I läget för det tidigare sekundärtrapphuset, rivet på 1970-talet, uppförs ett nytt utrymningstrapphus. Ingången till trapphuset sker via den bevarade ursprungliga porten mot gatan.
- Mellan våningsplanet fyra trappor och fem trappor upp tillkommer en intertrappa.
- Ett stort antal väggar, framför allt sekundära men även några ursprungliga rivs och nya väggar tillkommer.
- Den öppna spisen (som troligtvis inte är ursprunglig) i den före detta dubbletten (en för tidigt 1900-tal karaktäristisk lägenhetstyp) bibehålls, men rummet delas upp till mindre utrymmen.
- Hela interiören kommer att försees med ny inredning och nya ytskikt, men det är ännu inte fastslaget hur interiören ska gestaltas.

Övergripande resonemang

Med tanke på de relativt omfattande interiöra förändringar som de båda byggnaderna genomgått fram till idag, består deras höga kulturvärden i första hand av exteriören och den kontext de tillhör, det vill säga riksintressets värdekärna Lärkstaden. Byggnaderna är således omistliga och deras exteriörer, inklusive gårdsmiljöerna, måste hanteras med största kulturhistoriska omsorg. Här får ingen förvanskning av byggnadernas och stadsdelens kulturhistoriska karaktär ske och inga värdebärande byggnadselement eller karaktärsdrag får gå förlorade vid en ombyggnad eller upprustning.

När det gäller byggnadernas interiörer, tål de överlag en större förändring än exteriörerna, dels eftersom interiörerna redan har byggts om och till viss del förvanskats (och då kvarvarande tillskott och ändringar inte kan tillmätas höga kulturvärden), dels eftersom det är rimligt att acceptera en viss grad av förändring inom en byggnad, för att anpassa den efter samhällets och ägarens funktionsbehov och komfortkrav. Således kan en viss grad av förändring vara förenlig med kravet på varsamhet och förbudet mot förvanskning, även i en kulturhistoriskt värdefull byggnad. Ändringarna måste dock alltid ske i enlighet med byggnadens kulturvärden och dess kulturhistoriska karaktär.

Planförslagets inverkan på fastighetens och stadsdelens kulturvärden

De förändringar som föreslås för de båda byggnaderna balanserar på gränsen för vad byggnaderna tål utan att deras kulturvärden ska riskera att ta skada. De exteriöra förändringarna är dock, med ett undantag, väl anpassade till byggnadernas respektive karaktär, varför den största inverkan (med risk för negativa konsekvenser) återfinns i byggnadernas interiörer.

De exteriöra förändringarna består till vissa delar av ett återställande av tidigare genomförda förändringar (som återupptagande av muröppningar, återskapande av spröjsade fönster och nytt växtmaterial på innergårdarna), till viss del av tillägg och ändringar (som nya dörr- och fönsteröppningar och ett nytt orangeri/drivhus på den ena innergården samt byte av en smidesgrind mot gatan). Oavsett om det handlar om återställande eller nytillskott, är det ytterst betydelsefullt att förändringarna utförs med mycket stor lyhördhet och anpassning till befintlig gestaltning och utformning, det vill säga att materialval och detaljutföranden hos de befintliga byggnaderna får vara styrande.

Interiört kommer upprustningen och ombyggnaden att leda till att delar av den ursprungliga planlösningen och vissa ursprungsväggar kommer att rivas, men genom en mycket genomarbetad projektering och byggplatslogistik, där samma lyhördhet till byggnaderna kulturvärden och inneboende kvaliteter praktiserad som för exteriören, bedömer undertecknad att interiörerna kan byggas om utan att interiörernas kulturhistoriska karaktär och kulturvärden tar skada.

Baserat på ovanstående resonemang gör undertecknad följande bedömning:

Förslagets påverkan på staden sett på distans: Förslaget bedöms inte påverka riksintressets värdekärna eller stadsdelen på distans. De exteriöra förändringarna är av en sådan art att de inte kommer att upplevas på avstånd.

Förslagets påverkan på det nära stadsrummet: Förslaget bedöms inte påverka riksintressets värdekärna eller det nära stadsrummet på ett negativt sätt, med undantag av att den ursprungliga smidesgrinden i den murade gatuportalen till Nr 4 ska bytas ut. Denna förändring är negativ för stadsrummet, medan övriga förändringar som föreslås kommer att läka gaturummets kulturhistoriska karaktär.

Förslagets påverkan på kvartersnivå Under förutsättning att de förändringar som föreslås på gavel- och gårdsfasaderna håller hög verkshöjd och är väl anpassade till byggnadernas respektive karaktärer samt att orangeriet/drivhuset (Nr. 4) respektive glashuset (Nr. 6), marbehandlingen och den tillkommande växtligheten anpassas till utemiljöns kulturhistoriska karaktär, bedöms påverkan på kvarteret i huvudsak kunna bli konsekvensneutral. Negativt på kvartersnivå är dock att smidesgrinden till Nr 4 tas bort, vilket innebär att kvarteret förlorar ett av sina

unika, identitetsskapande och värdebärande byggnadselement. Positivt för kvarterets kulturhistoriska karaktär är samtidigt att gårdsmiljön ska bli grönare och att den ursprungliga uppdelningen mellan de båda byggnaderna till övervägande del återställs. Det sistnämnda innebär att den kulturhistoriska karaktären av exklusiva enfamiljshus med egen innergård förstärks.

Påverkan på berörda och intilliggande byggnaders konstruktion: Förslaget kommer att medföra påverkan på de båda byggnadernas konstruktion, både i fasad och i inre bärverk. Exteriört bedöms dock endast ändringen av fönstersättningen mot innergården på Nr. 4 kunna medföra byggtekniskt komplicerade åtgärder. När det gäller interiöra konstruktioner och bärverk, bedömer undertecknad att det kommer att krävas mer utförliga undersökningar av byggnaderna, för att man ska kunna avgöra och värdera graden av påverkan på kulturvärdena. När det gäller påverkan på intilliggande byggnader tycks påverkan bli mycket låg, förutom att gränsmurarna mot grannfastigheternas innergårdarna kan komma att påverkas under byggproduktionen.

Förslagets påverkan på byggnadsnivå: Förslaget kommer att påverka de båda byggnadernas kulturvärden, såväl negativt som positivt. I Nr. 4 kommer uppdelningen av befintliga rum till hotellrum, med tillhörande badrum, att medföra att framför allt sällskapsrum på våningen två trappor upp delas på ett, ur kulturhistorisk synvinkel, negativt sätt. Samtidigt innehåller förslaget andra åtgärder som är positiva för byggnadens kulturvärden, som att det välbevarade sällskapsrummet/biblioteket får en relevant funktion i en för byggnaden lämplig kontext. Den planerade hotellverksamheten, med en småskalig inriktning där privatbostadens karaktär är en del av affärsidén, ligger väl i linje med hur byggnaden en gång var tänkt att användas. Detta är positivt för hur byggnaden kommer att uppfattas och kommer även att vara styrande för hur ändringarna kommer att utformas. Ett liknande resonemang går att föra även för Nr. 6, även om brukandet av huset även fortsättningsvis kommer att vara kontorsverksamhet, dock med fokus på att tillskapa en intim och avslappnad arbetsmiljö. För att byggnaderna inte ska förvanskas och för att ändringarna ska bli varsamma, krävs att mycket stor vikt läggs på att utforma varsamma och anpassade lösningar under såväl projektering som byggproduktion. Det krävs också stor kunskap om hur husen, rent byggtekniskt är utformade och hur man idag utför och framställer byggnadsmaterial och utföranden som är förenliga med de båda byggnadernas kulturhistoriska karaktär.

Liksom på kvartersnivå är det positivt på byggnadsnivå att de sekundärt upptagna passagerna mellan de båda byggnaderna (till största del) sätts igen. Därmed kommer rörelsemönstren i byggnaderna att bättre överensstämma med dispositionen hos exklusiva enfamiljshus från tidigt 1900-tal. På sätt stärks den kulturhistoriska karaktären hos båda byggnaderna.

För att säkerställa att byggnaderna kommer att hanteras på ett varsamt sätt under den förestående ombyggnaden och upprustningen rekommenderas att såväl bygglovsprocess som byggproduktion följs av en certifierad sakkunnig kontrollant av kulturvärden, i enlighet med plan- och bygglagens 10:e kapitel.

Hanteringen av fastighetens och stadsdelens kulturvärden i den nya detaljplanen

Utöver den reguljära hantering av kulturvärdena som föreskrivs i PBL §§ 2:6, 8:13, 8:14 och 8:17, har bebyggelsen i detaljplaneförslaget försetts med rivningsförbud (r), skydds- och varsamhetsbestämmelser (q1-q3 och k1-k2), krav på att tomtavskiljande murar ska bevaras samt utökad lovplikt vid underhåll av de byggnadselement och ytskikt som omfattas av skydds- och varsamhetsbestämmelserna.

Detaljplaneförslagets hantering av kulturvärdena: Detaljplaneförslagets bestämmelser för att värna och skydda fastighetens kulturvärden är utformade så att de kommer att uppfylla sitt syfte väl, såväl vid den förestående ombyggnaden som över tid. Dock saknas, i uppräkningsdelen av skyddade byggnadselement i skyddsbestämmelsen q2, den ursprungliga smidesgrinden i murportalen till Nr 4:s innergård. Smidesgrinden besitter höga kulturvärden och är ett karaktärsskapande byggnadselement för såväl stadsdelen som helhet, som för kvarteret och den enskilda byggnaden med tillhörande tomt. Det innebär att smidesgrinden har bäring på såväl stadsrummet, som på den enskilda byggnaden. Om smidesgrinden tas bort från sin plats, skulle det således ha negativ påverkan på såväl stadsrummets som fastighetens kulturvärden och kulturhistoriska karaktär. Det finns också anledning att reflektera över om en sådan åtgärd skulle skada riksintressets värdekärna, som i boken *Alla tiders Stockholm* bland annat karaktäriseras med uttryck som "förkärlek till det hantverksmässigt bearbetade materialet" och "av stor betydelse för områdets karaktär är likaså husens planterade förgårdar och gårdar".

Utlåtande

Undertecknad anser att det är möjligt att bygga om husen och innergårdarna på Sköldungagatan 4 och 6 i enlighet med de handlingar som ligger som underlag för förslaget till ny detaljplan, utan att stadsdelen eller byggnaderna med tillhörande innergårdar förvanskas. Undantaget från denna bedömning är borttagandet av den ursprungliga smidesgrinden i den murade portalen till Nr 4:s innergård. Ombyggnadsförslagen för de båda byggnaderna måste dock i det här skedet av processen betraktas som principlösningar, där det finns utföranden och lösningar som troligtvis behöver detaljstuderas ytterligare, för att det ska gå att säkerställa att lösningarna går att utföra på ett varsamt sätt. Därför anser undertecknad att den förestående ombyggnationen, såväl i bygglovsprocess som byggproduktion, ska följs av en certifierad sakkunnig kulturvärden, i enlighet med plan- och bygglagens 10:e kapitel.

Undertecknad anser att den föreslagna detaljplanen hanterar kulturvärdena på ett bra sätt, såväl vid den förestående ombyggnationen som på sikt, dock med undantag av att det saknas skydd för den ursprungliga smidesgrinden i murportalen till Nr 4:s innergård. Undertecknad anser att den kulturhistoriskt värdefulla smidesgrinden ska ingå bland de byggnadselement som skyddas i skyddsbestämmelsen q2.

Stockholm 2020-01-31

Vicki Wenander

Bebyggelseantikvarie och medlem i SPBA, Sveriges Praktiserande Byggnadsantikvarier.
Sakkunnig kontrollant av kulturvärden - K enligt Boverkets föreskrift BSF 2011:15 KUL2,
certifikat nr. SC0606-16.

070-614 14 55

vicki.wenander@wenanders.se

Wenanders Byrå

Grevgatan 28

114 53 STOCKHOLM

www.wenanders.se

